

Tiede barometrissä – kansalaisten suhtautuminen tieteen yhteiskunnallisena vaikuttavuutena

Marraskuun alussa julkistettiin Tiedebarometri 2010 -tutkimus, joka tehtiin nyt neljättä kertaa. Se on tutkimus suomalaisten suhtautumisesta tieteeseen ja tieteellis-tekniseen kehitykseen. Kun tutkimusta tarkastellaan tiedeinstituution yhteiskunnallisen vaikuttavuuden näkökulmasta, vaikuttavuudesta näkyy vain kansalaisten arvioima osuus. Yleensä vaikuttavuus liitetään tieteellisen tutkimuksen tuloksia hyödyntäviin organisaatioihin, ennen muuta elinkeinoelämään ja julkiseen sektoriin. Kansalaisten näkökulma on kuitenkin tärkeä tieteeseen kohdistuvan poliittisen päätöksenteon, tieteen julkisen kuvan ja tieteen jokaisen elämään ulottuvien vaikutusten kannalta.

Tiedeinstituution yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ehkä tärkein elementti on tieteen hyväksyttävyys, legitimitetti. Ellei sitä ole, tieteen tuloksia ei käytetä aktiivisesti hyväksi ja koko instituutiota lähinnä vastustetaan. Kansalaisten näkemykset voivat nojata median kautta välittyneeseen kuvaan tutkimustyöstä ja tieteen sankareista, mutta myös omakohtaiseen tieteen kehityksen seurantaan. Tiedeviestinnän tutkijat kiinnittävät huomiota tieteen lukutaitoon. Tiedettä koskevat käsitykset voivat perustua myös väärinkäsityksiin. Nekin vaikuttavat tieteen hyväksyttävyyteen – sitä vahvistaa tai heikentää. Tämäkin puoli vaikuttavuudesta on syytä muistaa.

Tiedebarometrin tulokset on uutisoitu tieteelle pääosin myönteisinä. ”Tiede nauttii suomalaisten suurta luottamusta” (YLE), ”Korkeakouluihin luotetaan yhtä paljon kuin armeijaan” (HS), ”Tieteelle puhtaat paperit” (Suomen Kuvalehti). Enemmistö (57%) ilmoittaa tiedebarometrin mukaan seuraavansa kiinnostuksella tiedettä, tutkimusta ja teknologiaa koskevia asioita, mutta akateemisesti koulutetut ovat vieläkin kiinnostuneempia tieteestä (75%). Tämä näyttäisi kertovan korkeakoulutuksen vaikuttavuudesta, ainakin paineesta ilmoittaa kiinnostuksestaan.

Tiede sijoittuu hyvin ”legitimiteettirankingissa”, kun kysytään kuinka suurta luottamusta kansalaiset tuntevat erilaisia yhteiskunnallisia instituutioita ja toimijoita kohtaan. Listan kärjessä ovat poliisi (83% mielestä luottamus hyvin tai melko suurta) ja puolustusvoimat (75%), yliopistot ja korkeakoulut kolmantena (70%). Koulutustason nousu voimistaa luottamusta kaikissa tieteeseen liittyvissä kyselyn lukemissa. Tieteen tilaa koskevissa arvioissa vähintään yli puolet pitää maamme tieteen ja tutkimuksen laatua ja tasoa yleensä erittäin tai melko hyvänä, samoin tietemme tasoa kansainvälisesti vertaillen sekä tieteen kykyä tuottaa luotettavia tuloksia. Ainoastaan 28% katsoo tutkimuksen suuntautuvan olennaisiin asioihin. Tieteellä näyttää siten olevan vahva yleinen legitimitetti ja sen toimintakykyynkin luotetaan, mutta tutkimuksen suuntautumisesta ei olla yhtä vakuuttuneita. Kun tiedebarometrin tuloksia katsoo vuodesta 2001 lähtien,

trendinä onkin varauksellisuuden lisääntyminen kaikissa yllä mainituissa tekijöissä.

Kansalaisten mielestä tieteellä on erittäin tai melko hyvä kyky ratkaista monenlaisia ongelmia, kärkipaikalla sairauksien voittaminen (87%), mutta myös hallinnon tutkijoita lähelle tulevalle alueella työelämän, työolojen ja –turvallisuuden parantamisessa (48%). Nämä odotukset eivät ole olennaisesti muuttuneet vuosien kuluessa. Noin kolme neljästä katsoo, että maamme tieteelle ja tutkimukselle on ominaista tehokkuus ja korkea ammatillinen osaaminen ja vajaa puolet pitää tutkimusta ratkaisevana maamme hyvinvoinnin kannalta. Toisaalta 62% on sitä mieltä, että poliittisessa päätöksenteossa käytetään aivan liian vähän hyväksi tieteelliseen tutkimukseen perustuvaa tietoa. Kansalaisten silmissä tieteellä on siis kykyä ratkaista ongelmia, mutta tuloksia hyödynnetään liian vähän. Tähän väitteeseen yhtyneen moni tutkija itsekin.

Suomalaisten käsitykset tieteestä eivät ole aivan näin myönteisiä, kun niitä vertaillaan kaikkien 27 EU-maan kansalaisten mielipiteisiin. Tieteen ja teknologian alan eurobarometrissä (2010) suomalaiset profiloituvat useammalla tavalla tiedekriittisinä. Kun eurooppalaisista keskimäärin 45% on sitä mieltä, että tiedemiehet tarkastelevat asioita vain kapeasti tieteen ja teknologian kannalta näkemättä ongelmia laajemmasta perspektiivistä, suomalaisissa tämä mielipide saa peräti 66% kannatuksen. ”Kohtaamamme ongelmat ovat niin monimutkaisia, että tieteen ja teknologian asiantuntijat eivät enää pysty ymmärtämään niitä” – tähän väitteeseen yhtyy keskimäärin 37% kaikista vastaajista, kun suomalaisista samaa mieltä on 51%. 58% yhtyy väitteeseen, jonka mukaan emme voi enää luottaa tiedemiesten kertovan meille totuutta kiistanalaisista aiheista, koska he ovat yhä enemmän riippuvaisia elinkeinoelämän rahoituksesta. Suomalaisista näin ajattelee 70%.

Oman tiedebarometrimme mukaan tieteellä on vahva legitimitetti niin toimintaprosessina kuin tuloksina, vaikka trendinä onkin luottamuksen heikentyminen. Eurooppalaisella tasolla olemme kuitenkin varsin kriittisiä. Mittaustavoissa on toki eroja. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden näkökulmasta huomionarvoisia ovat mielipiteet, joiden mukaan tutkimusta ei hyödynnetä, tutkijoiden uskotaan tarkastelevan asioita liian kapeasta näkökulmasta ja yksityisen rahoituksen katsotaan rapauttavan rehellisyyttä. Nämä uskomukset luovat melkoisia haasteita tiedeviestinnälle ja myös tiedeorganisaatioiden sidosryhmäjohtamiselle. Mielipiteillä on merkitystä, kun tieteelliselle tutkimukselle muotoillaan painoaloja ja eri alojen ”hyödyllisyyttä” pohditaan.

Turo Virtanen